

*ANIMADVERSIONES NONNULLÆ
DE
OBSCURITATE ORATIONIS,*

Quas
Consentiente Ampl. Facultate Philosophica in Reg. Acad. Aboënsi;

PRÆSIDE
*M. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,*

ELOQU. PROF. REG. ET ORD. REG. ACAD, LITT. HUMAN. ET ANTIQUITT.
NEC NON R. SOC. SCIENT. UPSAL. MEMBRO,

PRO GRADU
Publice examinandas proponet
NICOLAUS MATHESIUS,
y, d. m. OSTROBOTNIENSIS,

In Auditorio Majori die 21 Febr. 1798.

H. A. M. S.

ABOÆ
In Officina FRENCKELLIANA.

OBSEQUIA ET ORATIONES
AD HENRICUM GABRIELI
POTENTIA

MICHAELIS MATHIAS

ABOVE
IN CHURCH OF ST. NICHOLAS

To
THE REVEREND MASTER
AARON MATHESIUS,
Formerly Rector of the Swedish Church in London.
Honoured Uncle!

Both consanguinity and the benefits You have bestowed upon me, make that I am to You under the greatest obligation. And when every sensible and grateful heart never neglects any opportunity to shew its gratitude, I could not omit this, to confess publickly that You are my Benefactor. I know, Sir, it will wound Your modesty, which wishes to do good in secrecy; but I hope You will excuse me, because this is all what I am capable of. — May the Almighty bleſs You with all the good my heart does wish! I am to my death,

Honoured Uncle,

Your most humble
and most obedient
Servant & Nephew

NICHOLAS MATHESIUS.

K Y R K O H E R D E N
I Ny-Carleby Stads- och Lands-Församlingar,
Herr Mag. GEORG MATHESIUS,
famt
Fru CATHARINA MATHESIUS,
Född BRUNELL.
Mine Huldaſte Föräldrar!

Helige åro för mig de kånslor af vördnad och kårellek, som intaga min själ vid åtankan af den omvärdnad och de välgärningar, som jag af Eder, mine Huldaſte Föräldrar, åtnjutit, alt ifrån det ögnablick jag skådade dagen. At jag har Eder at tacka för lifvet, är ringa emot hvad jag är Eder skyldig för den outtrötteliga omsorg J haft om min upfostran. Genom Edra lärdomar och efterdömenen hafven J visat mig vägen til dygden och lycksaligheten, och genom Eder osparda kostnad hafven J fatt mig i stånd at förvärfva de kunskaper som dana nyttige Medborgare.

Skulle då ej hvarje tillfälle at visa Eder en skyldig tacksamhet, för mit hjerta vara dyrbart och högtidligt? Tillåten derföre, at jag tilägnar Eder dessa blad, och dömmen detta mit offer ej efter dess eget värde, utan efter mit hjertas upfåt. — Måtte Himmelens öfver Eder ålderdom utgjuta fin välsignelse, och måtte åfven jag blifva et medel at göra den nögd och lycklig! Jag framhärdar med barnslig vörnad,
Mine Huldaſte Föräldrars

Ödmjuk-lydigste Son
NILS MATHESIUS.

§. I.

Qui consilium atque finem omnis orationis esse non ignorat, ut ideas cogitataque nostra cum aliis communicemus; is facile videt, primum loquentis, dicentis et scribentis hoc esse officium, ut studeat ab aliis facile et prompte intelligi. Turpissimum igitur vitium sive orationis sive scripti est *Obscuritas*; utpote quod primario auctoris atque operis sui fini repugnat: qui que eo laborat, is merito in arte dicendi vel scribendi valde rudis censeri debet. Cum enim *dicens* ab auditoribus statim non intelligitur, præterquam quod illis molestus est, frustra operam consumit, tentientaque aures hominum prætervolantes agere in animos nequeunt, sed meri ab illis habentur soni, sensu vacui. Quare nemo est, qui obscuritatem in *dicente* mox non reprobet (a). In *scribente* autem æque vitiosam esse, non omnes putant: quod et lentius o-

A

ratio

(a) Praclare **QUINTILIANUS**: "Oratio, inquit, debet negligenter quoque audientibus esse aperta; ut in animum audientis, sicut sol in oculos, etiam si in eum non intendatur, occurrat. Quare non, ut intelligere possit, sed ne omnino possit non intelligere, curandum." *Instit. Orat.* L. VIII. C. 2, §. 24.

ratio scripta perlegi queat, et attentius considerari, et repetita opera percurri, atque sic sensus, si quis subest, inde erui. Sed minime tamen eo nomine scriptor vitio caret, qui ad alios ille etiam, ministerio usus litterarum, verba facit. Multum vero tota hæc res ex auditorum quoque et lectorum pendet ingenio ac perspicacia; aliter enim tiro, rudisque plebs, aliter acuti eruditique homines de ejusdem orationis perspicuitate judicant: quamobrem aliter ad hos licet, aliter ad illos oportet, dicere atque scribere. Ac licet ab illo qui *scribit* (in primis si doctioribus scribit) ejusdem plane generis perspicuitas non poscatur ac a *didente*; tamen, nisi et ille modice jure suo utatur, in vehementem merito incurrit reprehensionem. Libri enim, quos ut intelligamus, magna attentione atque molesta diligentia opus est, quosque sèpius relegere necesse habemus, ut sententiam auctoris percipiamus; paucos iuvenient benevolos lectores, multi eos ante perfectam lectionem fessi abjicient, ab *Hieronymi* judicio non admodum dissentientes, qui *Persii* tenebris offensus (*b*), intellecturis eum dedisse ignibus traditur, abjectoque libro dixisse: *si non vis intelligi, non debes legi* (*c*).

§. 2.

(*b*) De eodem *Persio SCALIGER* Pater acute: *Cum legi vellet quæ scripsisset, intelligi noluit quæ scriberentur* (*Poët. L. VI. C. VI.*): quod idem de aliis quoque haud paucis dicere queas scriptoribus.

(*c*) Cfr *FABRICII Biblioth. Lat. L. II. C. XII & BAYLE Dictionnaire Hist. Et Crit. voc. *Perse*.* Egregie BOUHOURS, *Maniere de bien penser dans les ouvrages d'Esprit*, Dial. IV p. 365: "Tout Ecrivain, soit "Historien ou Philosophe, soit Orateur ou Poète, ne merite pas "d'être-là, dès qu'il fait un mystère de sa pensée. C'est comme "ces femmes qui vont masquées par les rues, ou qui se cachent "dans leurs coiffes, et qui ne veulent pas qu'on les connaisse: il "faut les laisser passer, et ne les regarder pas seulement."

§. 2.

Sunt tamen qui non modo obscure scribant ac (ut nuper significavimus) hanc pravitatem excusent, sed etiam ex ipsa obscuritate orationis laudem captent; per eam scilicet a vulgo sese distinguere volentes, atque acuminis cūjusdam et eruditionis documentum eam existimantes: cuius stultitiae notabile exemplum affert QVINCTILIANUS (*Instit. Orat. L. VIII. C. 2. §. 18 seq.*) Grammatici veteris "qui discipulos obscurare quæ dicerent, juberet, Græco verbo utens, σκοτίσσων. Unde illa scilicet egregia laudatio, tanto melior: 'ne ego quidem intellexi!' Neque vel philosophorum vel poëtarum (a), recentioris etiam ævi, exempla desunt, qui tam alte evolare studuerint, ut inter nubes sententia sua recundatur, "id demum (ut idem ait QVINCTILIANUS) eleganter atque exquisite dictum putantes, quod interpretandum est (l. c. §. 21.)." In cuius igitur vitii causas atque

A 2

que

(a) Scriptores quidam Hispanici hoc nomine exagitantur. (*Gracian, Gongora etc.*): vid. BOUHOURS l. c. p. 353 seq.; cfr. VELAZQUEZ *Gesch. der Spanischen Dichtkunst*, (übers. u. erläut. von DIEZE) p. 249 seqq. Ubi de secta Poëtarum Hispanorum agitur, qui affectabant orationis genus corruptum, quod *Eſtilo cniſo* vocabant. Nec nostros quosdam recentiores scriptores atque Poëtas ab hoc morbo fuisse immunes, satis conſtat; qui contagionem hanc etiam propagare magno niſu studuerunt. Quadrat ad hos omnes, quod lepide cecinit Poëta Gallus:

Mon ami, chasse bien loin
Cette noire Rhetorique:
Tes Ouvrages ont besoin
D'un devin qui les explique.
Si ton Esprit veut cacher
Les belles choses qu'il pense;
Dis-moi, qui peut t'empêcher
De te servir du silence?

que naturam inquirere, et veram sanatique dicendi atque scribendi rationem ab hac corruptela, quantum in nobis est, vindicare, in sequentibus studebimus.

§. 3.

Non jam illos moramur, qui studiose obscuritatem querunt, ut lateant et fallant. Hi enim a morum doctribus potius redarguendi sunt, quam a dicendi Magistris quicunque eorum lese disciplinæ tradiderunt; quoniam contra regulas justi et honesti peccant. Ad quam classem multi quoque pertinent, qui dum turpes noxiasque opiniones, vel moribus vel religioni vel reipublicæ infestas, propagare conantur, venenum suum callide occultate opus habent, ne pœnas dent proterviæ suæ meritas; adeoque insidias struunt lectoribus, mentemque suam callide atque subdole insinuant. Quin honesti quoque viri, ut pericula amicis veritatis candidis nonnunquam imminentia vitent, cautius atque tectius proponere sententiam suam aliquando coguntur: qui necessitate excusantur. Cujusmodi haud pauca exempla, Historia, et Literaria et Ecclesiastica et Civilis, exhibet.

§. 4.

Quod vero ad cæteros attinet, qui hujusmodi latendi causas non habent, primus præcipuusque obscuritatis suæ fons est, si ipse auctor rem quam tractandam suscepit, clare, distincte atque plene non intelligit, quamvis se intelligere putet; vel si notiones ejus non habet stabiles et certas (determinatas), sed vagas, fluctantes et incertas. Unde obscuritas orationis non potest non emanare. Cum enim Oratio sit quasi quædam pictura mentis nostræ, et expositio idearum, quas illa foyet; facile quisque videt, im-

impossibile esse, ut oratio fiat perspicua, ubi ideæ ipsæ, quas explicare debet, nonnisi obscuræ sunt, vagæ atque confusæ. Hanc ipsam ob causam Mystici et Fanatici cuiuscunque generis semper obscure loquuntur et scribunt; quod mirandum haud est. Res enim proponere conantur, quarum nonnisi valde mancas, tenebricolas et portentosas possident notiones, a turbida aut sua aut aliorum phantasia sibi suggestas: quomodo igitur eas aliis reddere claras atque perspicuas valebunt? Tristia hujus rei exempla Jacobi Böhmii siue similium, nostri Swedenborgii asseculariumque suorum, etc. scripta assiduim suppeditant. Nec solum apud *Alchemistas*, sed multos quoque *Theologos* et *Philosophos*, ejusdem generis obscuritatem offendas: qui vocabula (terminos) saepe obscura et vaga vehementi studio amplectentes, vimque iis inhærere singularem putantes, ita iis pertinaciter adhærent, ut pro iis tanquam pro artis et focis pugnant, et ab iis discedi minime permittant; perinde quasi veritas ipsa ab iis pendeat, ita ut nisi iis revertentis salva manere nequeat. Quæ quia saepe repetita, commendata, inculcatæ, sibi familiarissima tandem atque acceptissima facta sunt, existimant se sese vim eorum probe tenere, iisque ipsam rei naturam contineri. Quare neque ut diligentius examinentur et explicentur, facile ferunt; multo minus ut alia vocabula, quorum sensus apertior magisque determinatus sit, iis substituantur: quo nempe facto, tota vis quam venerabundi iis tribuerunt, subito evanesceret, et tenebris quibus res involuta fuit dissipatis, inanibus sese sonis delusos fuisse, mox animadverterent. Ex hoc fonte multæ lites atque controyersiæ, magnis animorum motibus agitatæ, fluxerunt, ad logomachias turpes pertinentes, Andabatarumque pugnis simillimæ.

§. 5.

Valde igitur necessarium dicturo aut scripturo est, ut ideas suas primum ipse sollicite excutiat et perficiat, antequam illas cum aliis communicare aggrediatur. Hinc neque materiam tractare aut exponere ullam conetur, quam bene, solide et lucide non calleat; neque festinanter et negligenter, sed cura industriaque summa adhibita, partibus suis fungi studeat. Aureum igitur præceptum HORATII mente memoriaque teneat:

Sumite materiam, vestris, qui scribitis, æquam
Viribus, et versate diu quid ferre recusent,

Quid valeant humeri (a).

Argumenti vel subtilitas vel difficultas nunquam idoneam præbet excusationem dicenti vel scribenti, qui obscure illud proponit; quod ab illo tractando, ubi imparem sese operi sensit, abstinere licuisset (b). Quem enim fructum ex oratione aut scripto percipere poterunt auditores vel lectores, quod non intelligunt? — Ex hoc eodem fonte, rei oratori aut scriptori ipsi non satis perspectæ, ac minus diligenter meditatæ, oritur etiam *ordinis* in ea proponenda *defectus*, novo incommodo auditores lectoresque premens.

(a) *Art. Poët.* v. 38 seq.

(b) "Authors sometimes plead the difficulty of their subject as an excuse for the want of perspicuity. But the excuse can rarely if ever be sustained. For whatever a man conceives clearly, that it is in his power, if he will be at the trouble, to express clearly to others: and upon no subject ought any man to write, where he cannot think clearly. His ideas, indeed, may, very excusably be on some subjects incomplete or inadequate; but still, as far as the go, they ought to be clear; and wherever this is the case, perspicuity in expressing them, is always attainable." BLAIRS *Lectures on Rhetoric and Belles Lettres*, Vol. I. Lect. X. p. 212.

mens. Ubi enim deest ordo dictorum aptus atque debitus, tuto colligas, auctorem non satis tenere quodnam rei sit principium, et quid inde pendeat, ac quomodo una veritas aliam pariat; h. e. non habere sibi perspectum neminem rerum tractatarum verum, adeoque nec materiam scriptoris suæ sufficienter callere. Quomodo igitur eam proponere ita valebit, ut auditores lectoresve ratiocinia sua animo sequantur, atque ut rei doctrinæque suæ totam compagem contemplentur, h. e. rem rite pleneque intelligent? *Cui autem, HORATIO pariter (l. c.) monente, lecta potenter erit res, qui illam bene atque solide ipse perspexerit,*

Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.

§. 6.

Admonuit nos quod de perversa terminorum sibi factorum amore nuper dicebamus, quo mystici tenebras scitis suis obducunt, easque retinere student, ut etiam de terminorum (quos vocant) technicorum in Philosophia aliisque disciplinis litterariis usū, quædam moneremus: quoniam abuti hac quoque ratione homines solere, ad caliginem scriptis suis obfundendam reperimus. Negari nequit, usum illorum ad notiones nostras commodius atque brevius significandas, esse insignem, atque sâpe necessarium. Verum existimari non debet, iis adhibendis majorem doctrinæ ipsi soliditatem, sed commodiorem solum explicationem pari: quum eorum ope, plurimum loco verborum, unico liceat sensum exprimere. Quoties autem his tantum pretii statuere homines videmus, ut palladii cujusdam instar eos colant, ubique frequentent, aliisque verbis explicari non sinant, aut omnino non posse contendant: toties, fatemur, suspicio nobis oboritur, latentis aliqui ulceris tegendi causa, necessarios haberi. Eundem fere

fere nobis præstare usum ac ex. g. signa Mathematicorum; quibus tamen depositis, æque perspicue res, licet non æque compendiose, proponi posse, nemo diffitetur. Ac si terminis illis notio subest clara et constans, definiri possunt; adeoque ipsa saltem definitio iis potest substitui. Nolumus etiam, ut nimia talium terminorum multitudine artes onerentur; quæ tantum abest, ut discentibus vero auxilio sit, ut potius eos fatiget, novam quasi linguam præter necessitatem addiscere coactus, atque tenebras et difficultates frustra disciplinis inferat, elegantiae sensum extinguat, et Scholastica quadam stribagine mentes juvenum inficiat. Ac si vocabula antea usitata, in nova atque a priore aliena significatione adhibentur; non modo admirabiles cuique, his mysteriis non initiato, sententiae inde oriuntur, sed facile etiam evenit, ut mens novas hasce notiones cum antiquis subinde clanculum committens, multis amphiboliis et fallaciis exponatur, magnas in litteris turbas gignentibus. Omnia vero minime talis licentia probanda est, cum habentur jam antea vocabula et apta satis et vulgo familiaria; quibus nova substitui, aut novæ significaciones verbis usitatis affungi, nulla alia ex causa videntur, quam ut novas res attulisse existimetur, qui non nisi veteres, nova veste, non illa semper honestiore, induas assert, vocabulis saepe horridis et auditu formidolosis, vel modo quodam miro ac portentoso, præclaram illam suam sapientiam proponens (a). Jus igitur illud quod sibi arrogant Philosophi,

(a) Facile pafet, ad quorundam *Philosophorum* sic dictorum *Criticorum* (qui scilicet soli *Crisin*, si diis placet, in disputationibus suis adhibent!) importunitatem hic respici; quorum strepitus et petulantiam facile ferremus, nisi bonis literis atque in primis elegantioribus illis, inimicam sermonis barbariem et orationis tenebras reducere, atque ab humanorum artium cultura juvenes ad tricas scholasticas revocare, simul niterentur. Non erubescunt, problematis instar, ad disputandum,

sophi, pro arbitrio vel novos singendi terminos technicos, vel veteribus alium sensum tribuendi, valde arctis circumscriptum est limitibus, quod ut in licentiam convertatur, permitti haud debet. — Neque possumus non mirari recentiorum quorundam Philosophorum assertum, qui Phi-

B loso-

questionem proponere: An ante Kantium ulla Philosophia exsistiterit? Ad quam negando respondere non dubitant. Scilicet Philosophia illis nulla est, nisi illa Kantiana: ut *Wolfiana* non ita pridem suis asseclis cœcis videbatur; aliarum scholarum alumnis olim sua. Alios igitur magni acuminis Philosophos (ex. g. Lockium) petulanter infestantur: idque adolescentes in primis faciunt, qui cum inter Kantianæ Philosophiae beneficia hoc etiam referunt, quod omnibus litiibus atque controversiis finem sit impositura, ipsi tamen inter se, qui Kantii scripta oraculorum instar venerantur, omnemque iis sapientiam contineri affirmant, de sensu eorum non parum disputant, eum qui sibi iis inesse videtur, (*Kantio interdum ipso reclamante*), prouice vero et frugifero venditantes! Ne autem nosmet (qui fatemur nos hisce mysteriis haud esse initiatos), injuria hanc iis culpam imputare videamus; judicium de iis, ad hanc rem pertinens, ex claro apponam Diario Literario Jenensi (*Allgemeine Literatur-Zeitung*) cuius editores, notum est adeo non Kantianorum adversos esse partibus, ut maxime ad novam hanc Philosophiam et commendandam et diffundendam contulisse, nemo ignoret: licet primum eorum enthusiasmum aliquantum jam subsedit, appareat. Sic igitur ibi:
 "Die meisten dieser Verluche (tentamina Kantianorum, ad scripta Magistri sui explicanda et perficienda suscepta) haben fast gar nichts an sich, das ihnen ein Recht giebt, sich vor den leeren Grübeleyen der Scholastiker den Vorrang anzumasen, als die Vermessenheit der Behauptung, dass durch sie erst Wissenschaft in die Köpfe der Menschen kommen könne, und das die Denker vor ihnen eigentlich gar nicht wussten, worauf es ankölme um seinen Gegenstand wissenschaftlich zu behandeln. Wenn nicht selbst Männer von vorzüglicher Geisteskraft eine Misse auf solche Grübeleyen verschwendeten, die sie zum Nutzen der Menschheit besser gebrauchen könnten, wenn nicht denkende Jünglinge dadurch ange reizt würden, ihre Zeit, die sie zur Erlernung nützlicher Kenntnisse anwenden sollten, mit unfruchtbaren Speculationen zu

Iosophiam suam omnino non posse populariter tradi atque explicari, sine soliditatis sua jactura, docent. Quod idem esse nobis videtur, ac si dicant, decedere aliquid de firmitate sua, si perspicua reddatur: elogio sane non ad maximam

„verlieren; so verlohnte es nicht der Mühe, den Unwerth dieser „Metaphysischen Taschenspielerkunst aufzudecken. Man könnte sie mit „aller Anmaßung ihrer Beförderer und Liebhaber, ruhig den Strom „der Vergessenheit überlassen, der sie ohnedies bald genug mit sich „fortreißt. Allein, da eine so nachtheilige Liebhaberey nach und „nach in Deutschland epidemisch zu werden scheint;“ (etiam apud nos reperiuntur, qui hanc contagionem diffundere conentur, libellosque nonnullos hujus generis e Germanica in Svecanam linguaam versos accepimus, quibus tamen perlegendis fatis patientiae atque docilitatis, et intelligendis fatis acuminis, habituros putamus perpaucos: nobis quidem hæc dona non contigerunt!); „so ist es pflicht „die Nichtigkeit des bey weitem grösfern Theils jener Versuche im „Beyspielen zu zeigen, etc.“ (a. 1796, No 364). Et alio loco sermo est de nonnullis Kantianæ scholæ alumnis, qui, „die unsterblichen Werke wahrer Philosophen herabwürdigen, durch affektirte „Dunkelheit der Sprache tief zu denken glauben, und nur um so gewisser ihrer Vergessenheit entgegen arbeiten.“ Hos de Lockio ex. g. contemtim loqui, Auctor addit; qui eorum iudicio, „geht „in keine Untersuchung auf die letzten Gründe zurück, er erschöpt „keinen Gegenstand, und man sucht daher vergebens Auffchlüsse „über irgend eine interessante Speculation oder Idee. Er trägt nur „das vor, was dem gemeinen Menschenverstand ohne tiefe Forschungen, Erörterungen und Demonstrationen einleuchtet, und schreibt „daher auch für keine Philosophen im strengen Sinne dieses Worts (quales sc. hi summi viri sunt!), sondern vielmehr für die zahlreiche Klasse von Menschen von gesunden Verstand, etc.“ Ejus igitur tentamina de Intellectu Humano, ut nimis popularia spernunt, „weil er eine Philosophie, welche für jedermann fälslich und verständlich ist, für die wahre hielt, sich gemeinnützigkeit und allgemeine Verständlichkeit zum Ziel setze, und dadurch die Wissenschaft von den unnützen Speculationen zu reinigen suchte. Ein Verfahren, wofür Locke den lautesten Dank und wahrlich keinen Tadel verdient, und das demjenigen gerade zu entgegen gesetzt

mam ejus commendationem pertinente! Ac prodit hoc
asertum, notionem vel soliditatis vel perspicuitatis non
sanissimam his Philosophis placere, Cujus pretii est
Philosophia, quæ intra scholam tantum manens,
ad populum propagari, atque ad eum collustran-

B 2

dum

"ist, wodurch bey dem Missbrauche der Kantischen Philosophie --
"manche Philosophen die Philosophie in die finstere Zeiten der
"Scholaſtik zurück zu stürzen unwissend bemüht find. Fäſtlich
"ſchreiben ist nicht immer die Gabe des tiefdenkenden Philosophen
"(ſed defectus ejus, tamen vitium eft, non laudis materia); aber
"auch umgewandt macht noch (nihil minus!) nicht die Unverſtänd-
"lichkeit das Tiefdenken aus." Quibus tertium tandem locum ad-
dimus: "Unter den mancherley Ursachen welche zu dem ſinken des
"guten Geschmacks im Philosophiren seit einigen letzt verfloſenen
"Jahren bey den Deutschen das ihrige beygetragen haben, ist viel-
"leicht diese eine der wirksamten gewesen, daß verschiedene Schrift-
"ſteller aus der Kantischen Schule an den Nahmen eines Populär
"Philosophen eine verächtliche Nebenidee geknüpft und eben dadurch
"den wahren Begriff und die rechte Schätzung ächter Popularität
"in der Philosophie aus dem Sinne eines großen Theils der Lese-
"welt verdrängt haben." (Cavendum igitur eft, ne idem hoc apud
nos contingat!) "Dabey widerspricht man ſich häufig in ſeinen
Maximen über die Philosophie auf die auffallendſte Weife. Die
"Philosophie, ſo will und sagt man, foll auf den Geiſt und Chara-
"cter der Menſchheit wirken, und man will doch öfters nur das
"Philosophie genannt wissen, was ein ſo räthſelhaftes Anſchen hat,
"als wenn nur Eingeweihte ihre Geheimniſſe begreifen könnten --
"Ihm (Kant) folgte bald ein Troß theils von gläubigen Schülern,
"theils von Originalitätsſüchtigen Schriftstellern nach, welche den
"Mangel jenes gründlichen Verdienſtes durch einen abſtraktien, troc-
"kenen, geschmackloſen, und ſo gar undeutſehen Vortrag zu ver-
"bergen oder wohl gar zu erſetzen meynten, und ſo viel an ihnen
"gelegen war, nichts unterlieſen, wodurch die Zeiten der Scho-
"laſtik am Schlufse des achtzehnten Jahrhunderts wieder erneuert
"und alle Menſchen von gebildeten Geschmack gegen das Studium der
"Philosophie mit Widerwillen eingenommen werden könnten;" etc.
(ib. 1796 N:o 323 p. 125).

dum adhiberi nequeat? Vera autem doctrinæ soliditas in eo est posita, quod firmis nitatur principiis, cum quibus nexus scitorum suorum quis indubie possit ostendere. Quo igitur illa evidentius cognoscuntur, quoque lucidius singulorum assertorum cum iis conjunctio demonstratur, h. e. quo magis perspicue doctrina aliqua proponitur, explicatur et confirmatur; eo evadit solidior. Neque igitur recusat, ad eum usque gradum perspicuitatis adduci, ut etiam ab aliis, quam solis adeptis, intelligi possit atque probari; licet majori utique apparatu, pluribus verbis, et longiore via, ad illam attingendam metam opus sit, neque ingenio apto et arte debita, qui hanc operam suscipit, carere queat. Qui autem hanc diligentiam non modo ipse refugit, sed aliis etiam dissuadet; similis esse nobis pictori videtur, qui Tabulam suam in luce poni aut prope spectari non permittit: nisi illa eo est consilio picta, ut in umbra collocari aut nonnisi e longinquo spectari debeat. Ac licet interiora doctrinæ alicujus scita, quæ in proiectiorum gratiam proponuntur, recte utique & commode technico illo apparatu (sed apto et modico) instructa afferantur; nunquam tamen fieri potest, si vera gaudent soliditate, ut ea veste detracta, in vana spectra illico mutentur, aut ut homini non stupido intelligibilia reddi nequeant. Ridiculum sit contendere, quod tribus vocibus distincte dicitur, id obscurum necessario reddi, si decem vocibus, tres illas explicantibus, propo-natur. Quis dicat, editionem et versionem *Elementorum Euclidis* a Cel. Strömer adornatam, quia a signis compendiosis vulgo inter Geometras receptis, nec non a multis vocabulis technicis ille abstinuit, atque pluribus vocabulis res his communiter indicatas explicituit (cfr ex. g. L. I Prop. 48), easdem minus solide propositas exhibere, quam v. g. lat nam Barrowii, eo apparatu instructam? Sed res adeo clara, operostore confirmatione non eget.

§. 7.

Verum inde etiam oritur s^epe obscuritas scriptorum, literas reconditiores tractantium, quod auctor, licet ipse et perspicax et materiæ suæ potens, cum non tironibus sed pro*terioribus* scribit, propositiones intermedias in scribendo & demonstrando prætereat, supponens eas lectori esse familiares; aut per sagacitatem ejus facile posse rep*er*iri atque suppleri. Quo more ex. g. Mathematici non raro utuntur. Sed modus hic etiam tenendus est; ne pauci admodum sine molestia, adeoque sine offensione quadam, talia scripta legere valeant. Nec laudi unquam cedit Scrip*tori*, si difficulter aut mens sua aut veritas rationum suarum percipitur, ac si interpretibus et commentariis ad eum utiliter legendum opus est. Qua culpa neque omnia scripta v. g. magni *Newtoni* vacare, notum est. Sed condonatur, ubi magnis redimitur virtutibus. Adopatri autem solet hæc ratio, *Brevitatis* studio, ut evitetur nimia verbositas, et singula, etiam notissima explicandi et repetendi minuta nimis diligentia effugiat; quæ quod de lectorum doctrina et perspicacitate quasi dubitationem prodere videtur, et impetum legendi retardat, vulgaribusque rebus identidem inculcandis fastidium illis parit, hominibus peritioribus minus grata esse solet (a). Aliam enim

B 3

for-

(a) Quod judicium de operibus quibusdam philosophicis ill. *Wolfi* latum fuisse, nemo nescit, in quibus (ad leges methodi suæ, quam *scientificam* sive *Mathematicam* vocavit) materiam quamque minutissime, mira patientia persecutus, admodum fuse explicuit. Non commendabatur hæc ratio, suo tempore, minore strepitu, Auctorque ejus minore veneratione colebatur, quam hodie *Kantius*. Solus ille, atque per excellentiam, Philosophus appellabatur. Nemo, qui ejus placitis summa docilitate fidem suam non mancipabat, sapere credebatur. Tota Germania contentionibus de ejus Philosophia fermebat (quæ ad nos etiam, Germanorum fere imitatores, traductæ

formam libri elementares, aliam eruditis atque ipsis doctoribus dicati, desiderant. Sed curandum tamen, ut innuimus, ne etiam his negotium citra necessitatem facesse, aut molestiam creare instituas; mera quasi ænigmata proponens. Sunt etiam qui nudas interdum dæc; propositiones a se inventas, demonstrationes earum supprimentes; aut ut lectorum ingenia iis investigandis operam datura exerceant; aut quod nondum ipsi eam demonstracionis formam, quæ satis sibi placeret, repererunt; aut etiam, quod nonnullis imputatum fuisse novimus, ex invidia quædam, atque ut æmulos suos vexent; quo de consilio quid judicandum sit, facile apparet.

§. 8.

Hoc genere non minus tædiosa illa est obscuritas, qua nonnulli profundioris cujusdam atque exquisitæ doctrinæ laudem affectantes, quam maxime *abstractam* (ut loquuntur) disputationibus suis formam tribuere nituntur, res a sensibus sollicite removere, a communi loquendi more recedere, atque quasi e longinquo, quam maxime potuerint, disputationem suam repetere studentes. Quo vitio multorum qui Kantianæ scholæ sese alumnos profissentur, hodie laborare scripta, notum est (cfr. supra §. 6.): valde

sunt!); explicationes et defensiones seitorum suorum, et compendia *Philosophiae Wolfianæ*, certatim scriebantur; vehementi entusiasmo pro ea propaganda turba sectariorum suorum laborabat. At quam nunc eadem jacet! (Licet negari tamen nequeat, etiam illum fervorem, quamvis humanioribus literis aliquamdiu injuriam afferret, usum non contemnendum peperisse). Quam uberem Historia nobis doctrinam exhibit! — Quid si veniet tempus, cum de *Philosophia Kantiana* (quod multi sectatorum suorum semidocti, et turba adolescentium hodie illam ad cœlum efferentium, quam tamen plurima eorum pars hæd intelligit, minime suspicantur!) æque filebitur!

valde contemta sibi popularis doctrinæ speciem, hoc simul consilio (feliciter sane!) evitare conantium. Unde magna et constanti attentione, haud levi patientia, et molesto labore opus est, ad disputationes eorum mente persequendas: quod ubi feceris, per has ambages te haud raro egregie tamen delusum, ac neque aliud allatum, neque solidius quidquam demonstratum reperies, quam quod planiori et faciliori ratione, multoque minori circuitu, probe antea didiceras. Piget exempla afferre; neque arcti Dissertationis nostræ limites, ut in his rebus multi simus, permittunt (a). Qui vero meminerit, hominem animal esse per sensus primas suas ideas, maxime cognitionis suæ partem adeptum; id ei et facilius et lucidius videri, ad quod intelligendum illorum quoque & phantasæ opem adhibere queat, haud mirabitur: quam præpostera illa *ναυτιγλία* temere aspernans, difficultatem discendi et intelligendi frustra auget. Præterquam quod illa ratio haudquam minori est exposita errandi periculo, quem illorum, qui sensuum judicio nimis tribuunt imprudentia, (quia difficile est mentem ideis abstractis, ad-

eo

(a) Reperiet ea, cui otium abundat, patientiæque satis est, etiam in paucis illis, quæ apud nos prodierunt scriptis ab hujus scholæ a-lumnis profectis; ex. g. in libello D:ni FICHTE, in linguam Svecanam nuper translato, *Öfver de Lårdas bestämmelse*, qui tamen in *Diario Literario Ups.* (*Litteratur-Tidning*, för år 1796, p. 129 seq.) ap- prime laudatur! Nec talia in ipso hoc Diario desunt exempla; quod cum utilissimo maximeque laudabili consilio rei literariæ apud nos cognitionem alendi, diffundendi et augendi, simul illud Kantianam imprimis Philosophiam celebrandi et commendandi conjungere, ne- mo est qui non videat. Inde autem disci eam posse, quæ peregrina adeo lingua utitur, et ad cujus mysteria percipienda ipsorum fon- tium studium diligentissimum et pertinacissimum requiri, ipsi ejus fautores docent, frustra tamen speraveris: scilicet excitare modo e- jus admirationem in hominibus, a solis vero initiatis plene intel- ligi in talibus velle. Auctores yidentur?

eo constanter acriterque intentam diu tenere, ut insidiosa aliqua illarum fluctuatione non ludatur); fatigatio quam parit, non potest non animum vexare, atque ab hujusmodi scriptis legendis, (non injuria, ubi citra necessitatem haec ei molestia creatur) alienorem reddere, quem neque ulla sermonis elegantia aut orationis pulcritudine & suavitate delinire, reficiere, atque quasi relaxare curant.

§. 9.

Alter fons obscuritatis præcipuuſ, est defectus artis atque facultatis in dicente vel scribente, ideas suas, licet clare satis, distincteque conceptas, cum aliis facile apteque communicandi: quæ præter naturalem indolem, usum quoque et exercitationem requirit. Unde tironibus, etiam in hac arte, major cura et diligentia, laborque constanter, necessaria sunt, quo metam feliciter attingant. Non igitur existiment, satis esse, si ipsi, quæ scribunt intelligant; sed in mentem revocent, id se agere debere, ut sententia sua ab aliis etiam (saltim hominibus doctioribus), idque facile & promte, sine molestia & tædio, percipiatur: quod si præstare aut negligunt aut non valent, contra officium peccant scriptori cuique incumbens præcipuum. Itaque non modo linguam rite pleneque teneant oportet, qua scribentes utuntur, sed etiam de verbis earumque debita constructione, de phrasium aptitudine, aliisque stili virtutibus solliciti sint, oportet; quæ licet in doctore non æque rigide ac in oratore (et poëta) singula postulentur, tamen respectu Puritatis ac Perspicuitatis (æape etiam Urbanitatis cuiusdam) Rethores requirunt: nusquam tamen commode absesse possunt. Inter peccata quæ ex neglecta hac Elocutionis cura proyeniunt, referendum est nimium & insipiens brevitatis

studium (a), cui dediti ne superflua verbositate displiceant, orationemque suam languidam reddant, verba quoque ad rem intelligendam necessaria s^ep^e recidunt, justoque pauciora, in rebus etiam difficilibus explicandis, adhibent; unde *Compositione rerum breves*, ut CICERO (in *Bruto* C. VII) de *Thucidide* ejusque ait æqualibus, & ob eam causam interdum subobscuri fiunt. Volentes acuti videri ac profundi, orationem affectant multo sensu gravidam; quem finem ut attingant, ænigmata interdum nectunt, quæ ut intelligentur, Oedipo opus est. Ut vero laborem taceamus atque molestiam, quam hi lectoribus creant, etiam incertus ille s^ep^e sensus manet, quem eruere tandem vales, nova te ægritudine, ex dubitationis sollicitudine orta, afficiens. Hujus vitii exempla apud *Persium*, *Plinium Majorem* & *Senecam* reperire licet; qui studio ducti ingeniosarum & acutarum sententiarum, in hoc vitium s^ep^e inciderunt. Commendata autem esse omnibus dissentibus (atque etim suo modo, scribentibus) verba FABII supra laudata debent; *Oratio* debet negligenter quoque audientibus esse aperta, ut in animum audientis, sicut sol in oculos, etiam si in eum non intendatur, occurrat. Quare non solum ut intelligere posse, sed ne omnino posse non intelligere, curandum. Alias tacemus obscuritatis caussas, ex Elocutionis (seu ut loqui solemus Stili) vitiis natas; de quibus fuse accurateque agunt Rhetores. Exempla autem hujusmodi vitiorum in scriptis etiam apud nos editis, maxime in libris qui ex linguis peregrinis in vernaculam certatim transferuntur, affatim invenias. In quorum multis non modo infinita alia peccata, sed obscuritas etiam tædiosissima lectores offendit, prodens interpretes non rem modo tractatam, sed ne linguam quidem, sive peregrinam illam, ex qua trans-

C

fe-

(a) Valet de his illud HORATII: *Brevis esse laboro, obscurus fio. Art. Poët.* v. 25 seq.

Errunt, sive vernacula, in quam libros convertere audent, callere. Vel unum inter hos peccatores indicaste sufficiat, interpretem præclari operis Fergusoniani, *An Essay on the History of Civil Society* inscriptum, quod adeo foede corruptit, ut atrocem Auctori intulisse injuriam censendus sit, quem lectorum Svecanorum non odio minori quam contemtui, immerito exposuit. Quidam tamen non semper ex ignorantia atque incuria, sed interdum etiam ex affectatione quadam ridicula, in hanc reprehensionem incurunt, vocabula & phrases peregrinas, aut novatas, aut obsoletas, (hoc est barbarismos), ut supra vulgum se attollere videantur, temere immiscentes. Quæ autem inde nascitur obscuritas, quod non modo tropi nimis longe et ex artibus interioribus petiti adhibentur, sed etiam ad facta, mores, instituta etc. minus nota respicitur & alluditur; eam non semper esse damnandam, concedimus: in primis ubi talis obscuritas non tam homines coævos, ac illos in quorum præcipue gratiam liber aliquis editus fuit vexat, quam posteros atque peregrinos. Unde illam obscuritatem non nisi *relativam* esse, (ut loqui solemus), efficitur. Sic nobis (quibus nempe proprie destinata non sunt) Veterum Scripta obscura sæpe videntur, quæ suis olim popularibus satis clara fuere: quod cum ex linguaæ illis notioris, tum ex rerum ejus temporis quo prodierunt, cognitione accurata, nobis autem minus jam obvia, penderet. Quare multa in scriptis veterum intellectu difficiliora nostræ magis imperitiae, quam eorum obscuritati imputanda sunt. Cujus rei exemplum etiam in HOMIO (*Elements of Criticism* T. II. p. 266) offendimus: qui, quod vim vocis *religio* (eo loco *reverentiam* Dei significantis) ipse minus bene intellexit, locum quendam QVINCTILIANI obscuritatis arguit. Sed imperata nobis brevitas, filum disputationis abrumpi jam jubet.
